

Вх. № 136Н0-05.03.04 2012 г.

РЕЦЕНЗИЯ

за дисертационния труд на **Калин Цветанов Стоев**,
редовен докторант в Центъра по Тракология „Проф. Александър Фол” към
Института за Балканистика при БАН,
на тема „**Романизация на Горна и Долна Мизия по данни на антропонимията (I – III в.)**“ (научен ръководител проф. Златозара Гочева)
за придобиване на образователна и научна степен „доктор“

от доц. дин **Диляна Василева Ботева**,
Исторически факултет при СУ „Св. Климент Охридски“,
член на научното жури съгласно заповед № 28 НО-05/31.01.2012 г.

Дисертационният труд е оформлен в два „тома“ – „Том I: Текст“ включва увод, четири глави и заключение (общо 310 стр.), а в „Том II: Именни каталоги и приложения“ са представени два именни каталога, библиография, два вида съкращения и две приложения (общо 420 стр.). Общият обем от 730 страници вече говори за сериозно изследване, отличаващо се при това с оригиналност и с безспорен принос в научна област, която има сериозни постижения в световната наука, но останала без адекватно развитие в български условия. Поставеното преди време начало с дисертацията на Милена Минкова върху личните имена в латинските надписи от България (под научното ръководство на проф. Димитър Бояджиев) остана почти две десетилетия без последователи вероятно поради факта, че самата Минкова продължи своята научна кариера в чужбина, а издаването на книгата ѝ във Франкфурт я направи трудно достъпна в България. Дори само този факт вече показва, че представеният за защита дисертационен труд е необходим не само на неговия автор, за да получи степента „доктор“, но също така и на българската наука. За съжаление в приложените към дисертационния текст именни каталоги няма номериране, което да проследи отброяването на имената, но според уверенията на автора в автореферата (с. 30) на анализ са подложени 3350 личности, което само по себе си е колосален труд, който е „обречен“ да се превърне в настолна книга (когато – разбира се – бъде издаден) за изследователите на тракийските римски провинции. Направените дотук уточнения, показват, че рецензията ми би могла да завърши още тук, разбира се със заключение за положителен вот. Необходимостта да бъдат откроени най-ярките сполучки и някои от несполучките в текста ми дава основание да продължа.

Започвам, предполагам неочеквано, със самото съдържание, което, смея да твърдя, оставя впечатлението за колос на един крак. В заглавието на дисертационния труд изрично са назовани двете провинции – Горна и Долна Мизия, - а в съдържанието към глави първа, втора и трета (с. 2) присъства единствено Горна Мизия. В самия текст Долна Мизия, разбира се, присъства пълноценно, което трябва да намери адекватно отражение в съдържанието на бъдещата книга!

Уводът (с. 4- 21) е наистина пълноценно въвеждане в проблематиката на дисертационния текст, където са изяснени предмета и целите на изследването, уточнена е използваната методология, представени са изворовата база и най-съществените елементи на историографската картина. Формулираната от Стоев хипотеза, според която „римското име освен признак на романизация е и признак на определен социален статус, обществен престиж или пък е натоварено с резултата от определени исторически обстоятелства“ (с. 6) звуци коректно. Остава все пак неясно, как ще се прецени – при осъкъдността на наличната информация за разглеждания период - дали дадено конкретно име е „признак на определен социален статус“ или пък „е натоварено с резултата от определени исторически обстоятелства“. Като сериозен пропуск тук бих отбелязала липсата на взето отношение по въведеното от Геза Алфьолди на Лимес-Конгреса в Печ (2003 г.) и възприето от специалистите разграничение между „романизация“ (Romanisation) и „романизиране“ (Romanisierung), тъй като то е основополагащо и за темата на дисертанта.

Глава първа на изследването е озаглавена „**Римското завоевание на Мизия. Романизационни модели**“ (с. 22-57) и е структурирана в пет части, дефинирани според мен неудачно с главни кирилски букви, вместо с отдавна наложената и всеобщо възприета практика те да бъдат въвеждани с арабски цифри. Направен е подробен преглед на изворите и критичен анализ на историографията за „завоеванието на Мизия“ (с. 23-36); представено е мястото на „мизийските земи в „Голямата стратегия“ на империята“ в контекста на гражданская война от 68-69 г. (с. 36-39); разгледани са общите тенденции в „политиката на урбанизиране и романизация в Балканките земи“ (с. 39-43); формулирани са два „модела на урбанизация и колонизация“ – Скупи (с. 43-51) и Рациария (с. 51-57). Солучлива и много значима „находка“ на автора, имаща своите корени още в дипломната работа на колегата Калин Стоев (ИФ на СУ, с

научен ръководител проф. Маргарита Тачева), е локализирането в Скупи на търсения и все още неуточнен в световната историография ранен лагер на *legio I Italica* (с. 49-51).

В структурата на тази „Глава първа” известни резерви поражда фактът, че и двата „модела на урбанизация и колонизация” са илюстрирани чрез примери от Горна Мизия. Не просто е желателно, но с оглед на заглавието е задължително, включването и на долномизийски пример, било като илюстрация на един от тези два модела, било като откряване на допълнителни специфики. Недоумение буди също не само включването на Сармизегетуса редом до „колониите”(?) Рациария и Ескус при коментиране на проблема за урбанизирането в Дунавските провинции „по времето на Флавиите”, но също и дефинирането на двата легионни лагера като колонии в тази ранна епоха (с. 40). И още една важна, струва ми се, бележка: когато се коментира броя на известните надписи от Рациария и той е сравняван с тези от „по-важните градски центрове в съседните провинции” (с. 51) остава неочетен зловещият по своите мащаби конкретно за Рациария иманярски фактор. Към ден днешен научната гилдия може само да гадае какъв е реалният брой на откритите, но унищожени или отнесени в неизвестна посока, надписи от този значим градски център.

Глава втора е посветена на „**Войската като среда на романизацията: рекрутiranе и авансиране в легионите и помощните войски**” (с. 58-164) и също е структурирана в пет части, дефинирани с главни кирилски букви. Разгледани са проблемите, свързани с рекрутироването и състава на мизийските легиони (с. 59-84); офицерските постове в легионите като индикация за романизиране и интеграция (с. 84-124); „романизиране и интеграция в помощните войски” (с. 124-148), а също с интеграцията и авансирането в легионите на Горна Мизия (с. 148-160) и в помощните войски на същата провинция (с. 160-164). Макар в заглавията на под-главите Долна Мизия на отсъства, сведенията на надписите от нейните земи са разгледани задълбочено. Сред постиженията на дисертанта в тази глава изрично искам да открою досещането по отношение интерпретирането на многократно дискутирания в световната историография голям латеркул от Виминациум, датиращ от 195 г. Изказаното предположение, че съкращението *R* при легионерите от този латеркул е означение за „техния статус като *R(emissi)*” (с. 71), а не на техния

произход е сериозен принос при анализирането на един от най-важните латински надписи от мизийските земи. То води и до другата интересна и според мен съвсем приемлива хипотеза, според която името и създаването на Ремесиана „трябва да се обвърже именно с този паметен рекрут на хора, чиито прегрешения са били опростени, и които са получили римско гражданство с влизането в легиона (VII Клавдиеv, б.м. Д.Б.)” (с. 71).

Необходимо е уточнение по отношение наблюдението на Стоев, че „тракийското „романизационно“ име Мукиан (Mucianus) е по-често срещано сред войниците в Рим (19 пъти), отколкото в Долна Мизия (12 пъти)” (с. 93), което би видоизменило съответния извод в текста на дисертацията. Причината е, че при етническото обвързване на това име са налице две възможности - тракийска и „латинска“ (то е включено сред имената, които в корпуса на гръцките надписи са определени от Георги Михайлов като “*nomina, quae Thracia et Latina esse possunt*”).

От гледна точка на формалното структуриране на тази глава за мен остава неясно, защо в под-глава „Мизийските легиони: рекрутиране и състав“ анализът на групите имена започва с „Група V: Aelii - Aurelii“ (с. 73), за да мине през „Група IV: Iulii – Claudii – Flavii“ (с. 75) и „Група III“ (без допълнително пояснение, каквото несъмнено е задължително) (с. 76) и да стигне до „Групи I и II“ (отново без допълнително пояснение) (с. 79). Също неясен като основание и много странен е и редът на анализиране на съответните групи в другите под-глави (вж. напр. в „Романизиране и интеграция в легионите: офицерските постове“ с. 84, с. 90, с. 93 и т.н.). Необходимо е и допълнително обяснение към изключително важното наблюдение на дисертанта, според когото „тази императорска фамилия (Ulpius, б.м. Д.Б.) се приема от новорекрутирани легионери и след периода на управление на М. Улпий Траян (с. 96-97) – какво е обяснението за този феномен и как се датира той?

В заключение към цялостното впечатление от глава втора на дисертационния труд бих добавила, че задълбоченият просопографски анализ е позволил на колегата Стоев да стигне до многобройни сериозни и значими изводи за населението на двете мизийски провинции. Някои от тях вероятно ще бъдат уточнявани или променяни в бъдеще, но това в никакъв случай не може да омаловажи сериозния принос на дисертанта за превръщането на двете

провинции от петна на картата на Римската империя в живи обществени организми.

Тази картина е обогатена с нови наблюдения върху състоянието и развитието на романизационния процес при „**градските и извънградски магистрати**” в глава трета (с. 165-240), структурирана в шест части: „А. Състав и романизация на елитите: конници” (с. 165-182); „Б. Състав и романизация на градските магистрати” (с. 182-207); „В. Романизация на извънградските магистратури” (с. 207-222); „Г. Специфика на именуването при други длъжности” (с. 222-230); „Д. Горна Мизия: състав и романизация на елитите” (с. 230-241); „Е. Градските магистрати в Горна Мизия” (с. 241- 257). В заглавията на под-главите не е указано, че тези от „А.” до „Г.” разглеждат паметниците от Долна Мизия, но на с. 165 това става ясно. Анализът на данните за деветимата представители на конническото съсловие в тази провинция дава основание за няколко важни извода. Сред тях бих откроила твърдението, че това съсловие в Долна Мизия „се заражда в контекста на икономическата и военна обвързаност на тези земи с други провинции в Дунавския регион” (с. 182), както и – изключително тромаво звучащото, но пък много важно предположение „за дезинтересоваността на местните елити (в Долна Мизия, б.м. Д.Б.) да се чувстват задължени да репрезентират завоювания посредством обществени или военни служби престиж чрез навлизане в конническото съсловие, което от своя страна свидетелства за „слаба” романизация” (с. 182). Според наблюденията на дисертанта, в сравнение с Долна Мизия конническото съсловие в Горна Мизия „като че ли има по-хомогенен профил и се е състояло преди всичко от представители на военизиран елемент с по-нова романизация, които са приемани сред конниците главно благодарение на военна кариера. В определни случаи се вижда императорска подкрепа, както и обвързаност с военно-икономическия живот на провинцията” (с. 241). С голяма стойност са също многобройните наблюдения на колегата Стоев върху декурионското съсловие в двете провинции (кратките обобщения са на с. 206 и с. 257).

Като бележка към тази трета глава бих споделила позоваването за императорския култ в римския Запад на изследване от края на XIX в. (с. 194, бел. 723), което е определено неприемливо, тъй като по този въпрос има натрупана огромна нова книжнина.

Глава четвърта на изследването е озаглавена „**Наследственост и разпространение на римската именна система в Горна и Долна Мизия**” (с. 258-301) и е структурирана в три части: „A. Семейната среда: наследяване на името в двете Мизии” (с. 258-260); „B. Римската номенклатура в Горна и Долна Мизия: класифициране” (с. 260-295) и „B. Особености на географското разпространение” (с. 295-301). Заглавията на под-главите ясно показват, че в тази част на дисертационния труд проблемите са извадени от общоимперския контекст и са „свалени” на ниво семейна среда и локални особености. Многообразието на „живия живот”, макар и в рамките на една отдавна отмряла действителност, е отразено чрез формулирането на „четири типа” римско именуване, във всеки от които са откроени по няколко „подгрупи”; отделени са също „няколко варианта” и съответните „подварианти” (описанието е на с. 260).

В **Заключение**-то (с. 302-310) са резюмирани най-важните резултати от анализирането и систематизирането на огромния именен материал, извлечен от латинските и гръцки надписи от Долна и Горна Мизия.

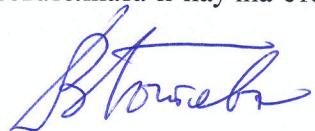
Коментарът от съдържателно естество към **том II** на дисертационния труд може да бъде единствено с характер на laudatio, тъй като авторовото постижение тук е голямо и безспорно! Единствената ми принципна забележка е, че уточненията за именните и просопографски групи би трябвало да се появят още в увода на текстовия том на дисертацията, а не в самия край на каталогния. Същото важи и за съкращенията, дадени на с. 3 от каталогния том; те би трябвало да намерят място и в увода на текстовия. Склонна съм също да предположа, че е необходимо въвеждането под някаква форма на номерация на включените в каталога имена.

Работата като цяло се откроява с хубав стил на изложението (макар на места да е малко тежък), поради което отделните проблеми правят силно впечатление: изписането на малкото тире в текста почти навсякъде е грешно; думата „еднолично” е употребена като синоним на „единодушно” (с. 44 и с. 46, бел. 205), но в тълковния речник не се открива подобно нейно значение; странно звучат и понятия като „операционализиране” (с. 17), „резултирано” (с. 18) и подобни. Очевидна е необходимостта от внимателно редактиране на текста, за да бъдат отстранени немалкото езикови, печатни и стилистични грешки и неточности.

Текстът на автореферата коректно отразява съдържанието на дисертационния труд. Списъкът на „Публикации по темата на дисертацията” включва пет заглавия. Приложената „Справка за приноси на дисертационния труд” обхваща шест страници текст с формулирани 37 приноса, разпределени в три категории. Не съм убедена, че това е коректен подход. Напротив – представена по този начин справката по-скоро омаловажава истинските и значими приноси: все пак определена „събираческа дейност” (с. 30), например, е основно задължение на всеки един изследовател.

Направените бележки не могат да променят цялостното впечатление от представения за защита дисертационен труд и от изключително стойностното и отдавна чакано в българската историография изследване. Както посочих още в началото на рецензията си, с абсолютна увереност ще дам своя положителен вот за присъждането на колегата Калин Стоев на образователната и научна степен „доктор”.

Подпись:

Доц. дин Диляна Василева Ботева

София, 02. 04. 2012 г.